

vált Weisgerber Leó fejtegette behatóan ezt a gondolatot, s a szerzők saját nyilatkozatuk szerint az ő műveiből merítettek legtöbb ösztönzést. E szerint a felfogás szerint minden nép a világnézetét fejezi ki nyelvében, a szavaknak jelentéstartalma s a mondatok formája mind ennek a bizonyossága. A német nyelvben megnyilvánuló világnézettel tehát voltaképpen németekké neveljük a tanulókat, s az anyanyelvi oktatásnak ez a végső célja. Mindazáltal a szerzők nem akarják egészen elvetni azt a »régimódi« nyelvtant, amely a kész nyelvi képződmények megfigyelésében és elemzésében kereste érdemét, de a hagyományos nyelvtant mégis a lehető legnagyobb mértékben ki szeretnék egészíteni azzal a korszerű nyelvttel, amely kifejezőeszközök gazdag tárházának tekinti az anyanyelvet, olyan eszközt lát benne, amellyel mindig kellő formába önthetjük a lelkünkben felmerülő és kifejezést kereső gondolatokat.

Ilyen szellemben vizsgálják és magyarázzák a szerzők — bőséges példákra hivatkozva — a német szókincset, különösen a szavak jelentésének körét, a szavakban rejlő képeket, a szóképzést, az idegen eredetű szavakat, a neveket, majd a mondatok szerkezetét és a stílust. Szólnak a nyelvnek többféle formájáról, vagyis rétegződéséről: az irodalmi nyelvről, a köznyelvről, a nyelvjárásokról, a társadalmi csoportok s a különféle szakok nyelvéről, végül röviden áttekintik a német nyelv történeti fejlődésének főbb állomásait.

A könyv a megújhodott német anyanyelvi oktatás megismerésének szempontjából pusztán mint módszertani mű is érdekes, világnézeti háttérét nem tekintve is. Főleg pedig akkor tanulságos, ha módunkban van összevetni azokkal a tanulóknak szánt külön feladatgyűjteményekkel, amelyekből kitűnik, hogyan öltenek testet a szerzők elméleti fejtegetései a tanítás mindennapi munkájában. Ezek a feladatok első alkalommal az elméletet megelőzve és azóta új meg új kiadásokat érve öt füzetben jelentek meg ilyen címek alatt: *Probst: Deutsches Sprach- und Stilbuch für höhere Schulen*. 1. Klasse; 2. Klasse; 3. Klasse; 4. und 5. Klasse; 5. *Probst: Aufgaben zur Sprach- und Stilerziehung auf der Oberstufe für höhere Schulen*. E gyakorlati könyvecskék az itt vázlatosan ismertetett elméleti művel együtt szemléletesen mutatják, hogyan lehet az anyanyelvi oktatást a száraz formalizmustól megszabadítva felfrissíteni s az étellel szorosabban összekapcsolni.

Nagy J. Béla.

Hans Hoffmann: Bernard Overberg. Sein Leben und sein Wirken in Zeit und Überzeit. München, 1940., 8-r., 308 lap.

Overberg Bernát, ki a XVIII. század fordulóján, 1754—1826-ig élt, a maga idejében jó hírű és nagyhatású katolikus vezető pedagógus és tanügyi író, tanítóképzőintézeti, majd papnevelőintézeti igazgató volt. Igazi értéke és jelentősége nem a tudományos pedagógia, nem az elmélet, hanem a gyakorlati tanítás, főleg — a haladó módszereknek egyébként kedvező talajt nem biztosító — hittanítás, és e mellett a tanítóképzés terén volt.

Szerzőnknek Overberg-monográfiája mindenekelőtt a kortörténeti hátteret rajzolja meg (7—42. l.): a felvilágosodás korát, e szellemi mozgalom lényegét, a felvilágosodás ellenfeleit nem felejtve ki a megrajzolt képből. Kifejti a német felvilágosodás pedagógiáját Nagy Frigyes, Basedow alakjaival, majd a felvilágosodási mozgalom tetőpontját és bukását Kanton, Rochowon, Felbigeren át Overbergig. A katolikus megújulás középpontjának, Münsternek rajzában Gallitzin Amália hercegnőnek és körének, ebben Goethenek, majd Fürstenberg Ferenc bárónak jellemzését is kapjuk. Volta-képeni tárgyára térve Overberg életrajzát foglalja össze (43—79. l.), bemutatván őt, mint gyermeket a szülői házban, gimnáziumi és egyetemi éveit, lelkési pályája megindulását, majd működését pályája tetőpontján, mint tanítók tanítóját, a gyermekek barátját, a nevelés munkását, papnevelő-intézeti igazgatót, részvételét az iskola és az egyház igazgatásában, mint lelkiatyát, végül utolsó éveit és halálát. A könyv következő nagy fejezete Overberg gazdag gondolatvilágát ismerteti teljes részletességgel (81—257. l.) megjelent művei és hátrahagyott kéziratai (főleg naplója), majd barátaitól és tanítványaitól följegyzett előadástörödékei sorrendjében. Ebben a fejezetben különösen behatóan foglalkozik *Anweisung zum zweckmässigen Schulunterricht* c. művével, mely a tanító egész működésének, iskolai és iskolán kívüli magatartásának zsinórmértékét adja.

Azután kifejti Overberg jelentőségét (259—289. l.) vezérlő eszméinek tükrében, főleg jelentőségét a pedagógiában általában s különlegesen a hittantanításban, elveit az érzelmek és az akarat nevelésében. Érdekes s egészen a mai pedagógia szellemében nyilvánuló részlet itt az élmény jelentőségének taglalása Overberg didaktikájában.

A mű utolsó fejezete Overberg pedagógiai működését mint Istentől alakított emberi voltának kifolyását mutatja be (290—292. l.) istenfélalma és emberszeretete megvilágításával.

A könyvet gazdag bibliográfia fejezi be, mely Overbergnek nyomtatásban megjelent 10 munkájára, 5 rendbeli kézirati művére, Overberg-ről szóló 11 könyvre és 63 más idevágó műre, mint a szerző forrásaira terjed ki.

Hans Hoffmann könyvének volta-képeni lényege az, hogy Overberg személyiségének nagy értékét fejtegeti, nevelői jelentőségét, főleg vallás-erkölcsi szempontból és kimutatja, hogy ez a német erőben és bensőségben gazdag férfiú irányítólag és alakítólag hatott korára, amelyben az »egyenlőség, szabadság, testvériség« jelszavai alatt a tekintély és erkölcsiség minden köteléke meglazult; kimutatja továbbá, hogy Overberg gondolkodásával és eszmevilágának gazdagságával a jövőt is befolyásolni tudta. Ha Overberg elutasítja is a francia forradalom liberális eszméit, azért mégis előmozdította az újkori reformpedagógiának Rousseauból eredő indításait. Szakértő pillantással látja meg a gyermeki lélek sajátosságait és értékeit, meglátja a gyermek »lelkecskéjét« és utat tör annak az iránynak, mely ma »a gyermekből kiinduló pedagógia«-ként általánosan el van ismerve. Valódi keresztény közösségi pedagógiát találunk Overbergnél — mondja szerzőnk — mely az embert a valóság totalitálásában szemléli. Hans Hoffmann könyve mesteri

lélekrajzával, a nevelő kötelességeinek Overberg alapján való felsorolásával nemcsak tanítóknak és lelkészeknek, hanem a szülőknek is bőszégesen ösztönzést ad az elmélkedésre és saját pedagógiai magatartásuk ellenőrzésére, valamint a gyermeki lélek irányítására is.

Gyulai Ágost.

Erich Grassl: Der Wille als Weg zur Leistung und Persönlichkeit. Leipzig, é. n. Barth. 8-r., 58 lap.

Grassl Erik, egy az akarat gyengeségről szóló nagyobb mű szerzője, e kis könyvben kívánja összefoglalni mindazt, amit az akaratról, annak fejlődéséről és neveléséről mindenkinek tudnia kell.

Bevetésül vázolja az akaratnak az egyén és nemzet életében döntő *jelentőségét*. Az első fejezet rövid *akarallélektan*: az akarat nem egységes, elemi erő, hanem több rész-erőből tevődik össze; forrása: ösztöneink és törekvéseink; cél felé irányítója: értékvilágunk; határozottságát, kitartását pedig áldozatkészségünk és önbizalmunk biztosítja.

A második rész az *akarat fejlődésének* tipikus menetét rajzolja meg, különösen kiemelve a két dacoló-korszakot, megléjüknek vagy elmaradásuknak döntő szerepét az akarni-tudás kifejlődésében és az akkor elkövetett nevelési hibáknak (a túlzottan enyhe vagy szigorú bánásmódnak) a jellemalakulásra káros következményeit. A harmadik rész a *gyengeakaratúság* fogalmát, megjelenési formáit és fokozatait tárgyalja. Fontosnak tartja, hogy minél korábban felismerjük e hiba forrását, hogy tudjuk: vajjon a hajlamok, ösztönök, törekvések többnyire öröklött sajátosságaiából, az értékek világában mutatkozó zavarokból, vagy pedig az önfeláldozás és önbizalom hiányos voltából fakad-e? Ezt a felismerést kívánja megkönnyíteni a szerző a gyengeakaratúak tíz típusának rövid jellemzésével.

Külön fejezet foglalkozik az *akarat nevelésével*. E szerint tudatában kell lennünk az akaratnevelés öröklött hajlamokban gyökerező, természet-szabta korlátainak, de ezeken belül körütekintő, helyes eljárással sok mindent elérhetünk. Mindenekelőtt ki kell fürkésznünk a bajok eredetét, aztán a főhibák irányában kell dolgoznunk. Az eszközök közül erősen kiemeli a szerző a test edzését, mert a testi erő tudata hathatósan növeli az egész személyiség erejének érzetét, megalapozza a bátorság, a kitartás, a leleményesség erényét és megedz az életküzdelemre. Fontos az életöröm, a vidám életszemlélet, az önbizalom korai meggyökereztetése, az önállóságra, lemondani-tudásra, rendszeres munkára, általában a tevékeny életre szoktatás. Erősen hangsúlyozza a szerző a közösség (versengés, becsvágy) ösztönző hatását, és az ösztönök rendszerében a kellő, egészséges kiegyenlítődé, egyensúly megteremtésének, az ösztönök (tevékenységi és érvényesülési ösztön) helyes vágányra terelésének szükségességét. De minden akaratnevelés főfeladatának a nemes értékek és eszmények fel- és elismertetését, különösen *egy* vezetőeszménynek tudatosítását, önismeret vagy valamely elhatározó élmény útján tartós iránymutatóvá való felfokozását hirdeti. Külön